

სპეკული

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიბერალური ნახაზებიანი გაზეთი: გამოდის ყოველ კვირა ღამს.
 № 25 ივლისი 15 1897 წ. № 25

შინაარსი: დავიწყებული საქმე — სხვა-და-სხვა ამბები. — „ბკ-ლის“ კორესპონდენტები. — წერილი ინგლისიდან საზღვარ-გარეთელსა. — გოდება იერემიასი (დავითიდან), ლექსი — სან — პოლიოგრაფიული შენიშვნა მიტროფანე ლალიძისა. — ქაჯი (მოთხრობა) დ. თომაშვილისა. — პროვინციის ვითარება (გურიის ცხოვრებიდან) პროვინციელი. — საქველ-მოქმედო საქმე — განცხადება.

აკვალის“ ხელის მომწერლებს მოვაგონებთ, ვისაც ფული არ შემოუტყანია, ვთხოვ შემოიტანონ I ივლისამდე.

ში, დრამატული, წერა-კითხვის საზოგადოების საქმიეები და სხვა ყველა ერთად იმავე უმოძრაობის წერტილზე დგას, რაც ამ ათ-თუთხმეტი წლის წინეთ იყო. ბევრი ისეთი საქმეებიც გვაქვს დაწყებული, რომ ჩვენი დაუდევრობით, გულ-გრილობით ლამის დასაწყისშივე ჩაიფუშოს.

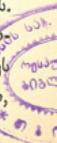
დავიწყებული საქმე.

ათედა ყველა კრებები — ბანკისაც, თეად-აზნაურობისაც და სხვა-და-სხვა საზოგადოებებისაც. — ყველა თე-თეიანთ ბინას უბრუნდება, სა-აგარაკოთ განსასვენებლათ მიეშურება. თითქოს განკებ ჩვენ ყველა საქმეებს მოეუყრით ხალ-

მე ვამბობ, დედათა სკოლის გახსნის შესახებ, აქამდის ერთი-ორი მაინც ხმას ამოიღებდა ხოლმე ქალების სკოლის საჭიროებაზე, წელს კი კრინტიც არავეს დაუძრავს, ამისთანა ფრიალ საჭირო საქმე სულ დავიწყებას მისცეს.

მას შემდეგ, რაც აღძრეს ლაპარაკი ქალების სკოლის საჭიროებზე ბევრ სხვა-და-სხვა საქმეებზე-დაც დაგვიწყია სჯა-ბაასი. მართალია, ვერც ერთი საქმე ვერ დაეყენეთ მტკიცე ნიადაგზე, მაგრამ ქალების სკოლის შესახებ მაინც რაღაც განსაკუთრებული გულ-ციეობა, დაუდევრობა ეტყობა ყველას. ჩვენ უოჯახისა გელუბავს, დღეს-ხეალ ჩვენი ხელითავე ჩაეპქრობთ ეროვნულ კერას, მშალოთ უღელავსკს შეუძლოა ამ კერის შენახვა და ჩვენი დაუდევრობით,

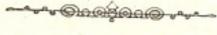
მე თავს საგაზაფხულოთ, რომ იქნება ამ დროს მაინც მოეცუცხლდეთ, ძილს და ზარმაცობას დაეღწიოთ თაგი, მაგრამ შენ მტერს, რომ ჩვენ არც ამ დროს ვაკეთებდეთ რასმე!.. ერობის შემოღების საქმე ჩვენ-

საქმის ხელ-შეწყობილობით ვლუბავთ ჩვენ არსებობას. ბევრი გვეტყვიან ახალს არას ბრძანებდეს, მაგრამ რომ ასევე და ათასჯერ მოგვიხდეს ერთი-ღა იგივეს გამოკრება, თუნდ რომ ჯვარს-გეცენ, მინც ვიტყვი, რომ ამ სკოლის საქირება ძვალ-რბილი-ში რომ გვექონდეს გამჯდარი, აქამდის საქმეს ვუშეგლიდეთ.

შარშან კამისია იყო ამორჩეული, რომ მას მოეცებნა წყაროები, რითაც შესაძლებელი უნდა ყოფილიყო ქალების სკოლის შენახვა, მაგრამ ამ კამისიას სხვა კამისიაც ამოუტყნეს გვერდში—ვაჭებისთვის სამეურნეო სკოლის საშუალების მოსაპოვებლად; ამის გამო არც ერთს და არც მეორეს არა ეშველა-რა. აწეწენ ბანკს, უმისითაც დღეი-ღარაბით გაწეწილს, აწეწენ მომავალ ქარვასლის შემოსავლის და სანუგეშოს კი არასა ეხედავთ. ქალთა სკოლის კამისიაში გამორჩეული იყო შარშან, რომ ქალთა კამიტეტს თითქმის 18000 მან. აქვს მოგროვილი, ხოლო წლიწინდელი თვლილის თავად-ანაწურთა საზოგადოების შეუძლებელ მოსწავლეთა შემწეობის კამიტეტის ანგარიშს ნაჩვენებია, რომ ქალთა სკოლას 14,900 მან. მეტი არა აქვს ბილეთებთა. დანარჩენ ფულებით რატომ არა ყიდულობენ ბილეთებს? ჩვენ ვერ გავიგეო, რატომ თითონ ქალთა კამიტეტი არ უხდებს ყურს თავის ფულს? თუ კი გინდოდა მოკროვება ორი ათას თუმამდის, სულ გინაშობით, განა ახლა ასე გაჭირებით მოკროვილ ფულს თითონ უფრო კარგათ ვერ მოუვლის? რა ღალაობა უნდა, რა საქარო იყო ამ ფულის არევა თავად-ანაწურთა სკოლის კამიტეტის ფულთან, ასკრის მამულის ახ საზოგადოების სახლის შემოსავალ-გასავალთან? იქნება როდესაც ქალთა კამიტეტს ართმევენ ამ ფულს ზოგიერთი ხელმძღვანელობდა ღალალი უჩინარი აზრით, რომელიც მომაკვდავისთვის გაუგებარია, ამას ხოლოთ ბოლოს შევტიკობთ..

ახლა კი გავიმეორებთ არა ერთხელ ნათქვამს, რომ ქალები თუ თვითონ არ გაუძღვებიან თავიანთ საქმეს, გულს არ დაუდებენ, და არ მონახვენ ახალ წყაროებს, არასოდეს არ გვეღირსება ქალთა სკოლა და ჩვენ ოჯახს უჩიხითათუ წყალ-წარებულს აუცილებლად გადაგვარება მოვლის.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

რთი უარესი ამ წლის მოვლენათაგანი არის ჩვენს სამშობლო ქვეყანაში საერთო ძალით ეკონომიურის მოძრაობა ალემ-მიცემობის ამ-

ხანავაობათა შედგენა იმ განზრახვით, რომ ერთი მხრით ჩვენს ყოველ ვეარ ღარს წარმოუშეგნეს შესაფერო ვანიეთარება, წინსვლილობა წარმოშობის ვასაღებით, მისთვის კარგი მაშანდის და ერცივე ბაზარის მოპოვებით და მეორე მხრით ყოველნარი საეჭრო ნივით მოიპოვებდეს იაუათ ჩენი ერისთვის. ამ ორ ვეარ დანიშნულებას ჩინებულათ ასრულებდეს ერეთ წოდებული საეჭრო ამხანავობა, რომელსაც საზოგადო სახელი „შუამავალი“ ჰქვია.

დაარსდა გურიამი წარსულ წელს ასეთი შუამავალი, ახლა სამეგრელოშიც დაარსებულა მეორე ამხანავობა შუამავლისთა. გიორგი ჩიჩუას თაოსნობით. ამ ამხანავობის საქმის გამგეობა ამოუტრევით სამსონ ყიფიანი, ახალ სენაქის სათავად-ანაწურთა სკოლის მმართველი.

განზრახვა ასეთი ამხანავობებისა ის არის, რომ ხალხში ჩარევა ეჭვებს ფეხი ამოაკვეთინონ და იმათ მიერ წაღებული მოგება ალემ-მიცემობის იხვე ჩვენ ხალხს დაუბრუნდეს ღვიდნებებთ. ამ ვეარი ეკონომიური მოძრაობა უშეკველია დრომ გამორწვია.

ჩენი ხალხი გამოუხიზლდა და შეიგნო ჩარევა ეჭვების ექსპლოატაცია. მწარმოებელთა ამხანავობები ნამდვილათ განაეითარებს ჩვენში კაპიტალისტურ წარმოებას, ნამდვილათ დაიხსნის ჩვენს წარმოებას უცხოელ ეჭვების კლანჭებისაგან; მაგრამ ყოველ ამხანავობითს საქმის წარმოებას დიდი სიფთხილე უნდა, დიდი მხნეობა, სულგრძელობა და უნაგარობა. უამისათა არც ერთი ამხანავობის საქმე ფეხს ვერ გაიმავრებს ჩვენში. ამისთვის გავაფთხილებთ შუამავალთა დამაარსებლებს, რომ მითარებათ ეცადონ საქმის მცოდნე და უნაგარო მოთეწეები ჩაყენონ. შეიძლება კაცი უნაგაროა, მაგრამ ეჭვობის საქმე არ ეცმის, ადვილი დამჯერეც არის. მაშინ ამხანავობის საქმე მალე ჩაიფუშება. ხომ გავგონივით, ავი შემნახვი ქურღზე უარესიაო.

აგრეთვე ექვათ, ის პირი, რომელიც მოწვეულია ამხანავობის საქმის წარმოებისთვის, მართალია კარგი მკვირცხლი ეჭვარი და საქმის მცოდნე კაცია, მაგრამ ანგარი კია, მაშინაც ამხანავობის საქმე ხილათში იქნება ჩავარდნილი; ამისთანა კაცი ემჯავესება იმ მელას, რომელიც საქათმოს დარაჯათ დაუქნებია ოჯახის მენატრონეს.

მაშასადამე ვეუთხილებთ „შუამავალ“ ამხანავობათა დამარსებლებს დიდი ზრუნვა და ყურადღება ექონათ თავის ამხანავობის მოხელეებზე. ეინც უნდა იყოს, ნურავის ნუ ენდობიან, ყოველ ნაბიჯზე ანგარიში უნდა მოითხოვონ. ამხანავობამ ხშირათ უნდა დანიშნოს ხოლმე კრებები, ყოველ კვირამი გა-

შენჯონ ამხანაგობის დაეთობები და მოთხოვნას მე-
თაურებს მათი მოქმედების გეგმა.
ყოველმა დაარსებულმა ამხანაგობამ ჯერ-ჯერო-
ბით თავის თავათ უნდა აწარმოოს საქმე, სხვა ამ-
ხანაგობასთან ნუ შეერთდება, სანამდის თვი ორ კარ-
გათ ზურგს არ გაიმჯერებს. შემდეგ კი შეიძლება ამ-
ხანაგობებმა კავშირები შექმნან, ერთმანეთში დამო-
კიდებულება იქონიონ, მხოლოდ აღებმრეცხვობით და
წღობის გახსნით, შინაგანი საამხანაგო საქმეების წარ-
მოებაში კი სრული დამოუკიდებელი უნდა იყონ.

* *

ორშაბათს, 9 ივნისს გაირჩა საქმე თფილისის
ოლქის სასამართლოში, 1108. 0603 რედაქტორის თ.
ე. თუმანიშვილისა, რომელიც უჩიოდა თ. ნ. დიასა-
მიძეს, რომ იგი შარშან, ბანკის კრებების დროს,
თვეს დაეცა, მოულოდნელათ ე. თუმანიშვილს და
თავი გაუტეხა. დამანაშავეს, თ. ნ. დიასამიძეს, სასა-
მართლომ მიუსჯა შეიდი დღით ჰალუტეახტში და-
პატიმრება. მოჩივარს განზრახვა აქვს საქმე გადი-
ტანოს სამოსამართლო პალატაში.

* *

ხარკოვიდან გეწერენ: შინაგანი და საერთო გა-
ნათლებლის სამინისტროები შეთანხმდნენ, რომ გახსნან
კბილის საექიმო სკოლა ხარკოვში. ამ სასწავლებ-
ლის დირექტორათ დანიშნულია ცნობილი სპეცია-
ლისტი კბილის ავთომყოფობისა და ხახა-პირის სენისა
ს. ა. ნემიროვსკი.

სკოლაში მიიღებენ ყოველი სარწმუნოების და
წოდების შევიდეს ორ კატეგორიით:

- 1) ვისაც საშუალო სასწავლებელში უსწავლია
და ექსკლასიანი მოწმობა აქვს, იმას მიიღებენ და
ორ წელიწად ნახევარს შემდეგ შეუძლია დაიჭი-
როს სამკურნალო მეცნიერების ფაკულტეტზე ეგზა-
მენი; იმას დაჯილდოვებენ კბილის ექიმის დიპლო-
მით; 2) ვისაც სკოლაში არ უსწავლია და ისე
შევა ამ კბილის საექიმო სასწავლებელში, ის
უნდა დარჩეს აქ სამ წელ იწადს, რომლის შემდეგაც
იგი დაიჭერს ეგზამენს და მიიღებს დიპლომს დანტი-
სტობისას. ამ სკოლაში უკითხვენ ლექციებს უნივერ-
სიტეტის პროფესორები.

ამ სასწავლებელს კავკასიისთვის დიდი მნიშვნე-
ლობა აქვს. თუმცა ასეთი სკოლა ოდესმაც არის,
მაგრამ იქ კურსს დასრულებულები უნდა წაედნენ იმ
უნივერსიტეტში, სადაც სამკურნალო მეცნიერების
ფაკულტეტი და იქ დაიჭირონ ხოლმე ეგზამენი;
ეს კი სამძიმოა ყველასთვის.

ეს სკოლა იხსნება ამ წლის პირველ სექტემბერში
რიდან.

* *

თფილისის პირველ კლასიკურ ლემნაზიაში სწე-
ლა დამთავრეს 58 ყმაწვილმა. მათ შორის ქართვე-
ლი თოთხმეტია, სომეხი ცხრა და დანარჩენნი სხვა-
და-სხვა უცხო ტომს ეკუთვნენ-ან. ამათ შორის ოქროს
მედალს მიიღებს ქართველი მოწაფე უთნელიშვილი.

* *

ქუთაისის ლემნაზიაში წელს დამთავრეს კურსი
31 ახალგაზდამ; იმათ შორის თექვსმეტი ქართვე-
ლია, ორი სომეხი და დანარჩენნი სხვა ტომის ხალხი.

* *

ამ ცოტა ხანში ჰოლოანდიის სატახტო ქალაქ
ამსტერდამში იქნება, სხვათა შორის, გერმანიის და
რუსეთის წარმომადგენელთა კრება, რომელიც დაა-
დგენს პირდაპირ ევროპაში ერთნაირ გადასატან ფა-
სებს რუსეთის ნეთისას.

* *

ქალაქის გამგეობას და პოლიციემისტერს გადა-
უწყებიათ, რომ აუკრძალონ თფილისში ძველი ტა-
ნისაპოსის გაყიდვა, თუ იგი არ იქნა გატარებული
დღე-ნდევკის კაპრაში და ნიშნათ ზედ არ ეყვრება
დღე-ნდევკის ტყვია.

* *

თფილისის გუბერნიის ადმინისტრაციას ამ ქა-
მათ უკრძალვია მიუტკეცია, რომ სასოფლო ავთო-
მყოფთა თავშესაფარებთან არსებულ აფთიაქებიდან
სოფლის მცხოვრებთ, ჩრევა-დარიცვებს გარდა, წაწ-
ლებივ ეძლიოთ ხოლმე, რისთვისაც განკარგულება
მოუხდენია, რომ სოფლას ექიმებს წამლები გავგზავ-
ნოთ. (კიევერია“)

* *

როგორც შევიტყუთ, ამ ქვათ თფილისში ჩა-
მოსულა რამდენიმე ინჟენერი, რომელნიც ბან რა-
მანოვის უფროსობით კანეთს რკინის გზის ლიან-
დაკის გამოსაკვლევათ წააღწენ. გზის გამოსაკვლევათ
მთავრობას 30,000 მანათი გადაუღვია. (კიევერია“).

* *

ურაიების მიხეზით, რომ 1895 წელს ერაი
იმერელი, მონაჯალი მოწამეთ-დან, დაიჩრა რიონში

„კავლის“ კორესპონდენციები.

და ამის გამო ხალხმა ურეები დალახა და ზოგიერთს სახლებიც დაუმტერია, ამის თაობაზე სასამართლომ თერთმეტ კაცს ჩამოხადა ღირსება და გადაასხლა ციმიბრის. ზოგიერთმა მათგანმა გადიტანეს სასამართლო პალატაში საიერი, რომ სასჯელი შეემსუბუქებნათ; მაგრამ სასამართლო პალატამ შეუმსუბუქა სასჯელი მხოლოდ ტყეშლოშვილს, რომელიც უნდა დაპატიმრდეს ერთი წლის ვადით; ხოლო ვიქტორ ერისთავი კი სრულიად გაათავისუფლა სასჯელისაგან. დანარჩენი ცხრა კაცი გაგზავნეს ციმიბრში.

* *

წელს თფილისის სამოქალაქო ფერშლის სასწავლებელში სწავლა დამთავრეს და მიიღეს დიპლომი მედიცინის ფერშლის პირველ ხარისხით: ელ. ნაცვლადემ, მეორე ხარისხით: ალექსი ფრმოლოვიცა, ე. ხასიაჲ, ივ. ზოკერიამ, მ. ზოგდანოვიცა, ს. ჩუმაროვიცა, ს. კვიციანიძემ, ელ. კალანდაძემ და ნ. არხიზოვიცა. პირველი ექვსი სახელმწიფო ხარჯით იზღებოდა და დანარჩენი კი თავის ხარჯით.

* *

„წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ სასარგებლოდ გამართულ ლატარია-ალეგრიან შემოვიდა 3,220 მ. 91 კ; ხარჯი იყო 870 მ. 80 კ. დარჩა წმინდა შემოსაველი 2,330 მ. 10 კ.

* *

საოსტატო ინსტიტუტში კურს-დამთავრებულნი. 10 იენის დასრულდა ეგზამენები ტფილისის ალექსანდრეს საოსტატო ინსტიტუტში. სწავლა შეასრულეს 22 კაცმა, რომელთაგან ქართველი ხუთია: დ. ანანიაშვილი, გ. მათეშვილი, ე. ჩხაიძე, გ. ჯაში და ე. უკონია; დანარჩენი: 12—რუსი, 1—სომეხი, 1—ბერძენი, 1—ოსი, 1—ებრაელი და ერთიც აესტრა-ონურგანელი სლოვაკი.

მთელს ინსტიტუტში ქართველი მოსწავლე რვა-და დარჩა მაშინ, როდესაც წარსულ წლებში ქართველ მოსწავლეთა რიცხვი 25—30 იყო. („ივ.“).

* *

ჩენი მივიღეთ შემდეგი ახალი წიგნები: ახალი მკითხველის გამოცემა „შრომა და გაბიტაღი“ — წიგნი ღირს ერთ ანახათ.

„გლეხი კაცის ისტორია“ ერკმან შატრიანიისა, თარგმანი ი. მაქეაერიანიისა. წიგნი ღირს ხუთმეტ შაურათ. ორივე წიგნი სუფთათ არის გამოცემული.

მოხარნი. ეიწო და ტყით შემოსილ მდ. იორის ხეობაში მდებარეობს ახალშენი (посад) გომბორი. აქ ცხოვრობენ სამსახურ შესრულებული სათადარიგო რუსის ჯარის ხალხნი, რომლებიც სამსახურის ვადას შესრულებას შემდეგ აქვე დასახლ კარებულან და დღეს ამ მცხოვრებთა რიცხვი ას კომლს აღემატება. გარდა ამით გომბორში დვას გრენადერის ჯარიც, არსებობს სამრეგლო სასწავლებელი და ახლათ ვაშენებული შენეიტი ეკლესია.

გომბორის მცხოვრებლები უმეტესათ ძროხის-მოვლა-მოშენებას მისდევენ, რასაც ხელს უწყობს გომბორის გრილი ბალახიანი მთები.

აქ გარდა გომბორელებისა მრავალი სხვა ხალხია ამოსული თავიანთი ცხვარ ძროხით ამ მთებზე; გომბორის ცივი მთები აგროდებენ მის მიდამოს და სასიამოვნო საზაფხულო ადგილათ ხდანან, ამიტომ გომბორში ზაფხულობით ბევრი მოაგარაკენი მოდიან თფილისიდან.

გომბორელ რუსებს სხვა ადგილ საზარებელ სამიწათ-მოქმედო იარაღთა შორის ახალი სისტემის გუთნებაც შემოუღლიათ.

გუთნებში ყეკარი (იშვითათ სამ უღელი) ხარი უბიათ და აქაურ ოღრო ჩოღრო ადგილებს იმავე სიღრმეზე, გაუქრეფებლივ ხნამენ, როგორათაც თელავის და სიღნაღის მაზრებში, სადაც 7—8 უღელი ხარ-კამეჩი უბიათ და 5—ს კაციც ცდება.

გომბორში საზოგადოთ კარგი მოსავალი იცის, უფრო კი კართოფილისა, რომელსაც სულ არა რწყავენ, მაგრამ კარგი კი მოდის.

ტ. ჭობანჭელი.

* *

სოფ. გავლითი (შორაპნის მაზრა) ს იენისს აქ ერთი ქლევი-ქლევი და ვაი-უშველებელი შეიქნა. მე, თუმცა წინეთ ვიციად რაც ამაზე იყო და განგებ მას ეუუტრებდი, როგორც ერთი მემამულეთაგანი, მაგრამ სწორეთ მოგახსენოთ, საგრძნობლათ შემაკრთო ხალხის ყერილმა და ერთიანეთის გადაძახებ-გადმოძახებამ; „მერყევეანია მოდის მერყევეანიაო“!.. ცხედავ დარბის ხალხი თავთავის საზღვარზე; თოხით, ბარით, ნახშირით და ქევებით. თქვენ წარმოიდგინეთ ისეთი ხალხი დადღეს უკან მემევეანის და ვდავებთ საწყალ გლეხებს მამულის, რომ ოცი-ოცდაათი წლის განმავლობაში, თავისაგან გაყიდული მამულისაგან არაფერი უსარგებლიათ. ესენი იმისთვის ვდავებინან საწყალ გლეხებს მამულის, რომ ცოტა რამ გადა-

ახდენინონ. მაგრამ გლეხებიც არაფერს აძლევენ ამ „ოინზაზებს“.

დასასრულ არ შეიძლება მეტყველების ხასიათი არ შეენიშნოთ. მაგალითათ, საზღვარი არის მოხრილიათ ათიდან თუთხმეტ სუქამდის, არაფერი გზით მოხრილ საზღვარზე სამანს არ გააკეთებს: ნება არა გვაქვს ახლო-ახლოს სამნები ჩავსვათ ხოლმეო. ნუ თუ მართლა არა აქვს ნება? ამა რა ეშველებათ, როდესაც მესაზღვრეები ერთ საზღვრიდან მეორემდე თოკს გააბმენ, ხომ ერთმანეთს ამოწყვეტენ, რადგან თოკი გამბრუნდებოდა ადგილს ერთ-ერთ მოსაზღვრეს არ-გუნდეს. აუ სწორათ ამისთანა კაცებზე არის ნათქვამი, „სოფელი ენახე უძალო შიგ გავიარე უფრო-ხო“.

შეთავალებურე.

* *

ს. პოგოდი (ოზურგეთის მახრა) შედაგენს ჯუმათის ერთ საზოგადოების კუთხეს, რომელიც მდებარეობს მდინარე სუქსის პირათ. მაღლობ-ვაკებზე აქ აგებულია ძველის ძველი ხის ეკლესია, წმ. ნიკოლოზის სახელობაზე, რომელიც საზაფხულო საწირავ ეკლესიათ ჰქონდა განსვენებულს გურიის ეპისკოპოსმა გაბრიელს. რაც ნეტარ სხენებთანა ეპისკოპოსმა დატოვა ეს ეკლესია და ვადამრძელა ნაგომარში, მისი გაუმჯობესებაც მიუყრდა. თუმცაღა მრავალი მღვდლებიც გამოიკვალა აქ, მაგრამ ეკლესიის გაუმჯობესებაზე არაფერს არ უფიქრია: ეკლესია დაძველდა ისე რომ 1894 წელს თითქმის ინგროდა; ფიცრის ძველი იატაკი ისე ჩაღბა რომ შიგ შესვლა საშიში იყო; საძირკვლები გამოღბა, ეკლესიაში წვიმა ჩამოდიოდა. ამ დროს (ოთხი წლის წინეთ) აქ დაინიშნა მღვდლათ მამა იოსებ დარჩია, რომელმაც ახელ-დახელა ეკლესიის მდგომარეობას და თქვა: „ან მოაკვებები და ან ეკლესიას გაეაუმჯობესებოა?!“. მართლაც და ახ. კანდელაკები და სხვა შეკრებული პირები, მღვდლის დარჩიას ჩაგონებით, შეუდგენ ეკლესიის გაუმჯობესებას და მათი ბეჯითი მეცადინეობით წინ წავიდა საქმე, ერთი წლის განმავლობაში შეიძინეს: შენიერი კანკელი, მრავალი ხატები, საეკლესიო წიგნები და სხვა. ყველა ამავების შესრულება მრევლისათვის საძნელო იყო, მაგრამ მღვდელმა იოსებ დარჩიამ იკისრა, ეთხივა შემწეობა სხვა-და-სხვა პირებისაგან, რომლებიდან შედგა მრავალი შემოწირულება და მათ მიეცა საშუალება ზემო სხენებული ნივთების შეძენისა. მაღლობის, ღირსია მღვდელი მამა იოსებ დარჩია, ასეთი კეთილი საქმისათვის.

ს. ა. წ—შედა.

წერილები ინგლისიდან

I.

ინგლისელი გარეო.

ნგლისი! ინგლისელი! ერის არ გაუგონა ეს? ვინ არ იცის თუ რა არის ინგლისი? ვის არ უნახავს ინგლისელი ინგლ-სელს თავისი ინგლისელობა შუბლზე აბეჭდია. ამა შესხედეთ მას, განა გავს ის სხვა ერის კაცს? თხელი ტანისა, მაღალ ფეხებზე შემდგარი, თავი დიდი, სახე პატარა, შუბლი რგვალი და ძალზე წინ წაბოწეული, მოწითალო ფერი—ი ინგლისელი. ათას კაცში რომ ერთის, უთუთო მიხედვებით ეს ინგლისელიაო. ის არც ერთს არ ჰგავს, არავის არ ერევა, ან ერთ თავის განსაკუთრებითი თვისებებს არ ჰკარგავს. შეიძლება ფრანგი გერმანელათ მიილოთ, გერმანელი კიდევ იტალიელათ, მაგრამ ინგლისელს კი ვერც ერთათ ვერ მიიღებთ, ის ყოველგან და ყოველთვის რჩება იმათ რაც არის, ინგლისელათ. და განა ამის მიზეზი მართო მისი შეხედულებაა? არა, ჰქცევა და მიზნება ისეთივე მოწამეა მისი გვარტომობისა, როგორც მისი გარეგანი სახეობა. მისი სიარული სხვის სიარულს არ ჰგავს, მისი ჯდომა სხვისას, მისი მორთვა-მოკაზმულობა ხომ სხვა არის და სხვა. არ იფიქროთ ის თავის თავს ძალას ატანდეს ჩემი ენაზეა უტყველათ გამოვაფიროყო. ეს წარმოდგება სრულებით თავის თავით, ძალა დაუტანებლათ, ბუნებრივათ, ის ამაზე არც ერთ ფიქრობს, არ ზომავს, არ ანგარიშობს, და სწორეთ ამიტომ ის ასე განჩინება ყველა დანაჩინისაგან. ის აძლევს თავის თავს სრულ, ჩვეულებრივ, თავისუფლებას. პარიჟში თუ ბერლინში, ქვენეაში თუ ზათომში—ერთის სიტყვით ყოველგან ის ერთ-ნაირია, ერთი კალაპოტისა.

ინგლისელი ვერც ერთ უცხო საზოგადოებას, ხალხს და ზენ-ჩვეულებას ვერ ეწყობა. სადაც უნდა შევიდეს, უთუთათ თავისი ელემენტო უნდა შეიტაროს, და ეს ის ძნელია, რომ ყველა მაშინვე იგარძნობს აქ რაღაც არა ჩვეულებრივი უნდა იყოსო. ძალიანაც რომ სურდეს თავისი თავის გარდაქმნა, გადასხვაფერება არ შეუძლია. მისი გრავონაბა ისე ღრმათ ჩაქედლია მის აგებულებაში, რომ ყოველივე მოპირდაპირე ძალას არღვევს და თავისი გააქვს. ამიტომ არის რომ ინგლისელი ისე სიამოვნებით დაედგინოს:

In spite of all temptations Fo belongs to other nations he remains an Englishman. წინააღმდეგ მისი მეცადინეობისა, რომ სხვა ერის კაცათ გადაეკცეს, ის მაინც რჩება ინგლისელათ.

გაეგონათ ოდესმე ინგლისელი გადაგვარდაო? ან და ვინმე გაინგლისელდაო? უეჭველია არა, ეინა-რიდან არც ერთი და არც მეორე არ ხდება. აი თუნ-და ავიღოთ ირლანდია. ის ერთი და ლიტერატურით თითქმის ერთიანად გაინგლისელბებულია. მაგრამ ნამ-დელიათ კი გაინგლისელდა? სრულებითაც არა, ირ-ლანდეული ირლანდეულათ დაჩა, ინგლისური ენა მან იარაღათ გამოიყენა ინგლისთან საბრძოლველათ. ირლანდიის ნაციონალური მოძრაობა წარმოებს გან-საკუთრებით მისი ინგლისურათ მოლაპარაკე ნაწი-ლით. ინგლისელს არ შეუძლია რომელიმე ხალხი გაინგლისელოს, თავის ერში გაღვსოს, თავის გვარ-ტომობაში გაეჭრას. ეს იმიტომ რომ ის სხვა ერის-საგან განკრძალებულია, განსხვავებულია, ისე რო-გორც მისი კუნძული სხვა ქვეყნისაგან განშორებუ-ლი, განთავითებულია. ინგლისი მოწყვეტილია ევროპ-ისაგან, ინგლისელი-ევროპეისაგან, მათ შორის ხილია ჩატეხილი. ამისათვის მათი მოქმედება და აზ-როვნება ღრმით განირჩევა ერთმანეთისაგან. გერ-მანელის აზრით, ქვეყანა უნდა გაეგრძანელდეს, ერ-თი ძლიერ მხისლი გერმანიის სახელმწიფო შედგეს (პანგერმანიზმი). ფრანგის აზრით, ქვეყანა პარიკში უნდა მოდიოდეს, ცივილიზაციით, გემოვნებით გაუ-რანდეს, გააპრექლდეს. ინგლისელი კი სულ სხვა-ნაირათ ფიქრობს: სადაც ჩემი საქანელი მივა, იქ მი-ვა ჩემი სახელიც და ძალაცო. ამით გემი და ეპაპრი ხდება მის განდიდების ჩარხათ. და მართლაც, სად არ არის ის, სად არ მიდი-მოდიან? იქ სადაც არც ერთ ევროპეელს არ მიუღწევია, ინგლისელი უთუ-ოთ შინა კაცია. ის ყოველგან მოძრაობს, ყველა-ფერს ხელს ჰკიდებს, ცას და დედა-მიწას ანძრევა.

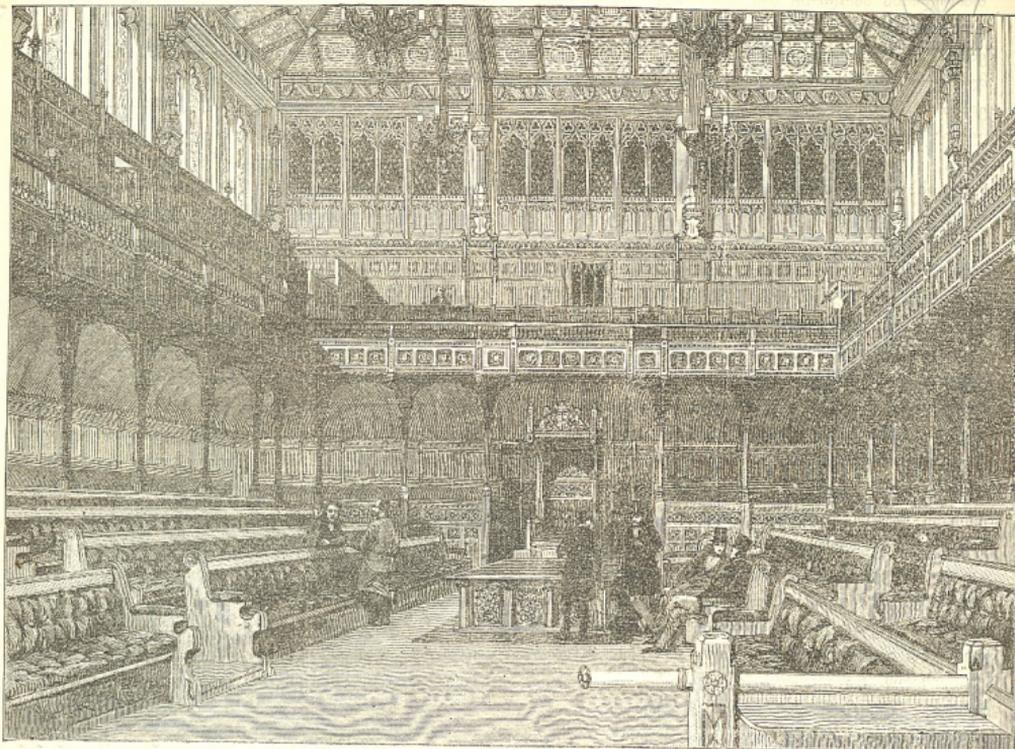
ინგლისი ერთობ პატარა ქვეყანაა. მას საკუთ-რათ ერთი კუნძულიც არ უჭირავს, ის კმაყოფილ-დება ნახევრითაც, ამ ნახევარშიაც კი სხვა ჰყავს ჩა-ზიარებული, სახელდობრ ვალისი. ასე რომ ინგლი-სი შეადგენს ერთი კუნძულის მესამედს, სულ 50 ათას ოთხ-კუთხ მისს, რომელზედაც მოსახლეობს 27 მილიონამდე სული. აი ამ პაწია ერის სამფლო-ბელსი შეადგენს 11 მილიონი ოთხ-კუთხი მილი, ე. ი. სამი ევროპისოდენა, ანუ თითქმის მთელი აფრი-კის ოდენა, მთელი ქვეყნის მეხუთმედი ნაწილი. ამო-დენა სიერკუცეზე ცხარეებს 372 მილიონზე მეტი! და ყველა ეს განებულია მთელ დედამიწის ზურგზე. რით, რა საშუალებით აჩერებს ინგლისი მათ თავის ხელთ ქვეშ? ჯარით, მართახით? არა, მან კი ხანია უარ ჰყო როგორც მილიტარიზმი —სამხედრო წყო-ბალებმა, ისე ბუროკრატისმი, ჩანოენიკთა ბატონო-ბა. მაშ რაზედ არის მისი უფროსობა გამაგრებული?

ინაზე რითაც მან ეს ქვეყნები შეიძინა. რით შეი-ძინა?

ინგლისელი ქვეყანას იძენს ეპაპრობით. ის მი-დის უდაბურ ადგილას, იქ სადაც ველური ხალხი ცხარეობს. იცთებს სახლ-კარს და დგება. ისე თავი-სუფლათ და უშიშრათ არის, როგორც ლონდონში. ამ ერთ ინგლისელს მეორე ემატება, მეორეს მესამე და ასე დგება ჩინებული ახალ-შენი. რაკი ერთხელ ფეხი მოიკიდა, მეგრე იქიდან აღარ გამოვა. ის თან-და თან იწევა ქვეყნის შუაგულში, ჩებს ტყეებს, აშე-ნებს სოფლებს, ქალაქებს, გაჰყავს გზები, არხები, ერთის სიტყვით აკეთებს მეორე ინგლისს. ცოტა ხანს შემდეგ გამოჩნდება მთავარბაჟი: ჰო, ეს კარგა საქმეა, ადვილი გაშუიათ, რადგანაც თქვენ ინგლი-სელი ხართ, ეს თქვენი სამფლობელოც ინგლისის უფროსობის ქვეშ უნდა იყოს, მაგრამ თქვენ შინაურ საქმეში არ გავერევი, როგორც გსურთ ისე მოახმა-რეთო. ანაირათ მთავრობა აცხადებს თავის უფლე-ბას მხოლოთ სახელით, სახრავი კი ახალ-შენელთა ხელშია. აი ასე გაშენდა ავსტრალია, ამერიკა, სამხ-რეთ-აფრიკა და სხ.

ინგლისელი დაბადებულია კოლონიტათ, ქვეყ-ნის გამშენებლათ. ის ამ თავის მოწოდებაში ისე დარ-წუნებულია, რომ აღარაღის ანებებს ასეთივე რო-ლის თამაშობას. ის ამბობს: მე განათლებულ ევრო-პაში არ გეცილები, ხოლო ველურ ქვეყნებში თქვენ წუ შემეცილებითა. უცნაო გემი რომ მიადგეს რა-იმელსამე ველურ ხალხს სამფლობელოს, ინგლისელი ერთ აღმაქოთს ასტებს, როგორც ვაგინებდაო. ეუბ-ნებით, ეს თქვენი არ არის, ვიღაცისია, და წუ ჯავ-რობთო, მაგრამ ამაოთ, მისი აზრით ყველა ხალხი, რომელიც კი ევროპიელთა ხელ-ქვეყვით არ არის, მის საფარელ ქვეშ უნდა იყოს. ნანსენზე, ჩრდილო-ეთ პოლუსზე ქვეყანა რომ აღმოეჩინა, უთუოთ ინ-გლისი განაცხადებდა ჩემიაო. აუხვიეთ ინგლისელს თვალებზე და მარტოთ-მარტო დაადეთ ერთ უდა-ბურ, მიუვალ ადგილას. წუ გვგონათ დაიკარგა. და-სარწმუნებლათ მოაკოხთეთ რამდენსამე წელს მეგრე, თქვენ დაინახეთ ერთ შეენიერ ახალ-შენს, თავისი სკალით, დუქნით, ეკლესიით, გახვითით და ყველა ამამებს მეთაურათ იმ თქვენ მიერ გაწირულ ინგლი-სელს

ახალ ქვეყანაში პირველ ყოვლისა ის მართავს ერთ კანტორას. ინგლისიდან იწერს საქონელს და ადგილობრივ ხალხს მიაწვდის, იყიდო. თუ იქ ხალ-ხი არ ყიდულობს ან არ ცხარეებს, ის თვითონ შეუდგება დასამუშავებელ მასლის ძებნას და ინგ-ლისში გზავნას. აე თუ ისე ის უეჭველიათ სეაქტროს გაიჩენს. 1600 წელს აქ შედგა კომოსაგლეთ ინდო-

შესანიშნავი შენობა ლონდონში.

ეთის კომპანია¹, ინდოეთთან ვაჭრობის გასამართავთ. მაღრას, ბომბეას, კალკუტას საწყობები ვამართეს. მაგრამ ჩქარა გამოუჩნდნენ მეტოქენი, პორტუგალიელები, ფრანგნი და სხ. აუჯანყეს ინდოელი. კამპანიამ დაიქირავე მეომრები და რამდენიმე პროვინცია დაიპყრო. ასე ნელ-ნელა კამპანიამ ფეხი მოიმარჯვა ინდოეთში. ის მართავდა ქვეყანას, აყენებდა გუბერნატორებს და სხვა მოხელეთა და თანაც ვაჭრობდა. რა ძალა ჰქონდა ამ ლონდონელ ვაჭრებს იქიდან ჩანს, რომ 1844 წ. ინდოეთის მმართველი, ლარდი ელენბოროფი, წინაღობდნენ მთავრობის განკარგულებისა, სამსახურიდან დაითხოვა და მის ალაგას სხვა განაწესა. ინდოეთის მართველობა ინგლისის მთავრობას მან მხოლოდ 1857 წ. გადასცა.

ავიღოთ მეორე, უფრო ახალი, მავალითა. ინგლისის სამფლობელოა სამხრეთი აფრიკა, ქვეყანა უდაბური. ინგლისელ ვაჭრებმა შეადგინეს კამპანია და მთავრობას უთხრეს: მოგვეცი ეს თქვენი უსარკებლო ადგილები, ჩვენ აქ ვეაშუშავებთ მთა-მადლებს,

გავაშენებთ ქალაქებს, გავიყვანთ რკინის გზებს, დავატრიალებთ სიცოცხლეს და ასე გაშენიერებულ ქვეყანას უკანვე დაგიბრუნებთო. მთავრობამ მისცა კონცესია. მართლაც ახლა იქ სიცოცხლე დულს და გაღმადის, აქეთ საკუთარი პარლამენტი, მინისტრები, ერთი სიტყვით წმინდა ევროპული ქვეყანაა. მთ ხელს უშლიდა მეზობელი ტრანსვალის პუბლიკა, კამპანიამ დაიქირავე მეომრები და შარშან ჯემსონის წინამძღოლობით თავს დაეწა. რომ გავმარჯვავთ, ტრანსვალა ამ ვაჭრების და მით ინგლისის სამფლობელოთ იქცეოდა.

ამწიკათ, ინგლისელი ასე იჩენს ქვეყანას: წინ მიღის კაპიტალისტი, მას მისდევს ლეღელი-მისიონერი და ბოლოს გამოჩნდება მთავრობაც.

როგორ იჩენს ის ქვეყანას?

ინგლისი არც ერთ თავის ახალ-შენიდან გადასახლდ არ იღებს. ის მხოლოდ ვაჭრობს მასთან და აქედან გამოაქვს სარგებლობა. ის არავის ეროვნობას არ ღვენის, არავის წყობილებას არ არუვეს. ის

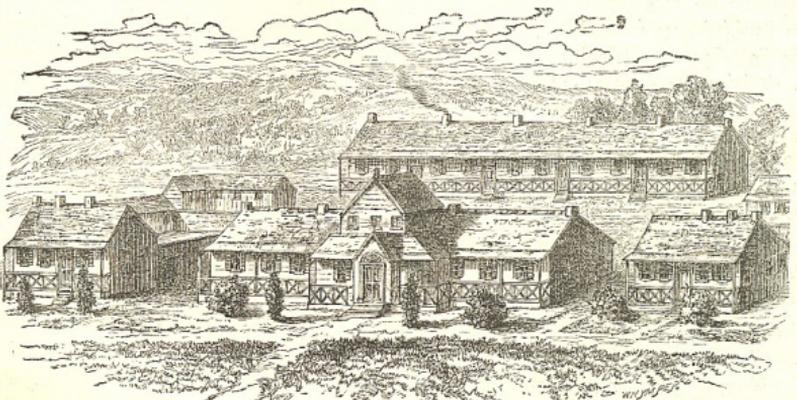
თხოულობის მხოლოდ მის უმაღლესს მფარველობის ცნობას. ყველა მის სამფლობელოში, ვარდა ინდოეთისა, თეთი მართვლობა: ყუთ თაიანთი კანონ-მდებელი პარლამენტი, თაიანთი მოხელენი, თაიანთი სკოლა და სხვ. ერთის სიტყვით ინგლისის მათ საშინაო საქმეს არ ეხება. ის ენა არის ოფიციალური, რომელზედაც ხალხი ლაპარაკობს. ასე გაზიზვეთ პაწია მფარდნილი კუნძულები კი არ არის მიეწყებულნი. მაგ. ნატალი შვიცავის ნახევარი მილიონ მცხოვრებს, აქეს სრული თეთი-მართვლობა პარლამენტი. კანალის კუნძული შვიცავის 92 ათას მცხოვრებს, აქეს პარლამენტი და სრული თეთი-მართვლობა. ხალხი ლაპარაკობს ფრანგულად და ინგლისურათაც, ოფიციალური ენა კი ფრანგულია! ერთი სიტყვით ყველგან, სადაც კი ინგლისელი შევა, მივლდება ინგლისური თავისუფალი წყობილება. არსად მის სამფლობელოში არაფერ იდენენება გვარტომობისათვის, სარწმუნოების და ზნე-ჩვეულებისათვის. ყველგან ბატონობს თავისუფლება ენის, სეინლისის, ბეჭდვის, ყრილობის, სიტყვის და სხ. ინგლისი ჰქმნის ყოველგან მეორე ინგლისს. ჩვენ გვაფართოვებთ ჩვენი იმპერია არა ევროპისტური მოქმედებით, არამედ იმით რომ ჩვენ ქვეყნის მართვა ეციითა“ — თქვა ლორდ ჰამილტონმა და მართლაც არც ერთ ერს ისეთი მართვის უნარი არ აქვს, როგორც ინგლისს. რა გარჩევა ინგლისს და არა-ინგლისს შორის ნათლად სჩანს შემდგომადან: 23/11 აპრილს აქაურ გაზეთებში სათაურით: „რუსული კრიტიკა“ ვახ. „СВѢТЪ“-იდან გადმოიბეჭდა შემდეგი: „რუსეთმა სრულიად არ იცის თუ რას შერება ინგლისი კიპრის კუნძულზე. მას ძირიანათ შეუცვლია ძველი ოსმალური წყობილება“. შემოვლია ერთი კანონ-მდებელი ხალხის წარმომადგენლობა, გა-

ყოფილი ორ პარლამენტით, ერთს შეადგენენ ქრისტიანთა დეპუტაცია, ხოლო მეორეს ოსმალთა, რომელთაც თანასწორი უფლება აქვთ. ამ ახალ-ცილილებმა და განიგება თუ არა მის სარწმუნოების, კანონის და ენის საზღვრებში. ინგლისი კიდევ შორს წასულა, თეთიოფელისათვის უზრუნველ უქმნია სარწმუნოებ-ს თავისუფლება. მან მოსპოა ყოველივე გადასახადი სასულიერო წოდების სასარგებლოთ და მით წამოაყენა კითხვა ეკლესიის გაქალაქებისა. ამან შეასუსტა სამღვდლოების ძალა და მნიშვნელობა. რადიკალიზმი მოთავსებულია მართლ-მადიდებლობასთან. რუსეთმა ძალიან უნდა ადვენოს თვალ-ყური ინგლისის ასეთ მოქმედებას კიპრზე“... და სხ.

აი ორ ნაირი აზრი, ორი სისტემა. ერთს არ ჩწამს ცელილება, რადიკალიზმი, ხოლო მეორე უამისოთ ვერ გაჩერდება. ინგლისი ეუბნება ყველას: მომეკი შენი ქვეყანა და მე მოგცემ თავისუფლებასო. Echange is no roberie. გაცვლა, გაძარცვა არ არის.

აი, ჩემო მკითხველო, ინგლისი როგორ იჩენს და იჩენს სამფლობელოს. ამ გზით ის ისე გაიზარდა, ვადიდდა, რომ ბადალი აღარაფერ ჰყავს. მის იმპერიაში მზე არასოდეს არ ზავა. როცა ერთ ნაწილს ლამის წყვილიაფი ეციენება, მეორე ნაწილში განთიადი დგება. და ასე 24 საათის განმავლობაში დიდ ბრიტანიას მზე აშუქებს. ინგლისურ ენაზე დღეს 200 მილიონი ხალხი საუბრობს და თითქმის ყველა ინგლისის რასას ეკუთვნის. ინგლისის ერთ დამახებზე ხმელეთის ოთხივე კუთხე შეინძრევა და მოსაშველებლათ გამოეშურება.

აი რა სასწაულებია მოახდინა ამ პატარა კუნძულმა. ნუ თუ ეს საკვირველი არ არის? განა ყოფილა ასეთი მავალითი ოდესმე?

საკალებო „ინსტიტუტა „კოფუატ“ (ინგლისში).

ინგლისის ხალხი ძლიერ მდიდურია. მას დიდი წარმოდგენა აქვს თავის თავზე. მისი აზრით ინგლისელს ვერაფერი ვერ შეეძლება, ვერაფერი ვერ დაამარცხებს, ვერაფერი ვერ აჯობებს. ის ყველგან და ყოველთვის პირველია. ის დარწმუნებულია, რომ მისი მოქმედება წმინდა, გაწმენილი და კაცობრიულია. ის თავის თავს თელის კულტურის და ცივილიზაციის მოციქულად. ეს აზრი მას ძელო-რბილში აქვს გამჟღავნებული და როცა შექსპირი თავის რინარდ მე-II ში ერთ გმირს ალაპარაკებს: This land of such dear souls, this dear, dearsane, Dear for her reputation trough the worle... That England, trat wont to conguerothers... (ეს ქვეყანა ასეთი ძვირფასი პირთა, ეს ძვირფასი, ძვირფასი ქვეყანა, ძვირფასი თავის ყველგან განთქმული სახელ-სათვის... ეს ინგლისია ჩვეული სხეები დაიპყრას) — ამით ის ალაპარაკებს ინგლისის ერს, ამით ის ხატავს ინგლი-

სელთა სულის კვეთებას, მათ მისწრაფებას და შეხედულებას. მართლაც, ხალხმა ძალიან უნდა გააზრდოს თავისი ძალა, რომ დიდი საქმე გააკეთოს. ათი ნაბიჯის გადადგმა უნდა მოინდომო, რომ ერთი ნაბიჯი გადადგა. ინგლისელი ყოველთვის ასე მოქმედობს და ყოველგან პირველობას იჩენს. მან უკან დახვევა, შეშინება არ იცის. წყნარათ, ნელ-ნელა, მაგრამ მდგრათ და შეუპოვრათ ის წინ მიიქანება და მის ფეხის ხმაზე არე-მარე ინძრევა და შუოთავს. საქმის ცოდნა, მუყაითობა და გულადობა — აი ინგლისელი. აი, რა ბარგით მიდის ის გარეთ.

ასეთია ინგლისელი გარეთ.
როგორია ის შინ?

სახლგარ-გარეთელი.

ლონდონი 4 იანვარი.

(შემდეგი იქნება)

გოდება იერემიასი.

(გაღმთავებული დაკითხიდან)

ბაბილონისა მდინარის პირას
ვისხედით ერთათ დატყვევებულნი...
გვაგანდებოდა ტკბილი სიონი
და ცრემლებს ეღვრიდით სევდა-მოცულნი.

გვეკითხებოდენ იქ ჩვენი მტრები,
რატომ არ ეგალობთ მათთვის ქებასა
და რათ არ ეუტყობთ გამარჯვებულებს
სიონის ხმებით ყურთა სმენასა.

ძეწნას დაკიდეთ საგალობელნი
და, კვლავ მტრალნი, იქვე დაესხედით:
ვერ ვიგალობებთ უცხო მხარეში
წმინდა გალობას, კურთხეულს ზეცით!

თუ დავიწყო, ჩემო სამშობლო,
შენც დაივიწყე ჩემი მარჯვენა,

და, თუ ოდესმე არ გაგიხსენია,
სასა ამეკრას ეს ფლიდი ენა!

წყევლიც ვიყო, თუ შევიცვალა,
იერუსალიმ, შენზე ეს გული! —
არ გიღალატებ უბედურ დღესაც,
თუ ბედნიერ დღეს ვიყუებ ერთგული!..

შენ მოიხსენე ედომის შეიღინი
და წამი იგი, მაღალა ღმერთო,
როს დასახოდენ იერუსალიმს:
„მის საუბუქლამდის დაარღვიეთო!..“

პოი, ასულო ბაბილონისაც,
შენ უბადრუყო, წყევლო ღმერთიკან!
ნეტაი იმას, ვინც მოგაყენებს,
რაც ჩვენ ქალწულებს მიაღვათ მტრისკან!

ვინც ხელთ შეიპყრობს შეუბრალებლათ
თქვენს ძუძუ-მწოვარ, უსუსურ შევიღებს,
ვინც კლდეს შეახლის იმით თქვენ თვალ-წინ
და თეთრ ქვებს სისხლით შეაღებინებს!..

— კი.

ბიბლიოთეკარეფილი შენიშვნა

(ბ. თ. სასოკია და მისი „რუსულ-ქართული“ ლექსი-
კონი. *)

აღლობის ღირსია ბ. სასოკია, რომ ქართველი
საზოგადოების საქირაება შეუფინა და
მართლაც დიდი მძიმე, შეუფერებელი, შრომა
უკისრია, რათა დახმარება და გულ-წრთელი სამსა-
ხური გაეწია ქართველი საზოგადოებისათვის ენის
სუფთათ შენახეაში. მაგრამ იმდენათ შეუხსრულე-

*) ჩვენ იმდენათ შეუფერებელ მასლათ მიგვანია
ეს ანა-ქართული ლექსთა კონი, რომ ამაჟი სიტუკის თქმად
არ მიგვანდა საჭიროთ. ხოლო ამ წერადს იმიტომ ვაძ-
ლეეთ ამაღლებივ* ადგილს, რომ აქ წამითთქული აზრი
ნამდვილათ ამტკიცებს იმას, თუ როგორი თვით-ცნობი-
ერებათ აფასებს სჯლის ასეთ ნაწარმოებებს. მაღლობა
ღმერთს საჯს ისე ადვ:ლათ ვეღარავინ მოატყუ-
ებს, როგორც ანსტელეგუბას დროს იყო. რედ.

ბია მისდამი თვის-ნებით ნაკისრი მოვალეობა, რომ
იძულებული ვართ ვთხოვოთ ბ. სასოკიას წიგნის
მიერ შედგენილი და გამოცემული ლექსკონის ლექ-
სიკონიც გვიწყალობოს, რადგანაც ჩვენ მის მიერ
შეკრებილი თადლითი მარგალიტებისა ვერა გავიგეთ-
რა. აკც ის ვიცით, რომელ ქვეყანაში ცხარებენ
ისეთი სუფთა ქართული ენის მცოდნე ქართველები,
რომელნიც გავებენ ისეთ ქართულს, როგორსაც
ჩვენ ვეკთხულობთ საზოკას ლექსიკონში და ქვე-
მო მოგვეყვს იქიდან ამოკრებული საინიშუოთ, ხე-
ლის ხელ საგომანება მარგალიტები. ამაზე ხმასაც
არ ამოვიღებდით, რომ „ცნობის ფურცელს“ უსაზღე-
რო ხატბა არ შეესხა ამ ყალბი მარგალიტების
მოდენისათვის. როგორც ვიცით, რამდენიმე ლექ-
სიკონი მხ:დღება დასასტამბათ ქართულ ენაზე და
ვისურებთ, რომ მათ მანაც აცდეს დამახინჯება..
ლექსიკონები დიხაც გეჭირა და აუცილებელიც
არის მათი რიგინათ შექმნავება, ახალი ტერმინებთ
შევსება; მაგრამ ლექსიკონს საზოკიასებურს ღმერთო
გვაშორე, ღმერთო გვაშორე.

Муфта	—	—	—	ჭურბო.
Несчастный	—	—	—	უნაწირო.
Ночникъ	—	—	—	ფისოსი.
Папирозъ	—	—	—	გლარჯ-მად.
Плнта	—	—	—	სეღადგაბი.
Салатъ	—	—	—	ტაბუკუნი.
Сапогъ	—	—	—	მთავი.
Сезонъ	—	—	—	ვტუფი (?) (რა შესა- ფუნი თარგანა?!)
Сливка	—	—	—	ანაქანი.
Славный	—	—	—	განინაბული!
Смолъ	—	—	—	აღლუმი (აღლუმი მანკრია ჭესკენ ქართული ან ანისი).
Сума	—	—	—	ვამკანნი. (?)
Табакъ	—	—	—	გლარჯ (რა დააშავა თუთუნმა, თამაქამ?!).
Температура	—	—	—	იუღიმი.
Труба	—	—	—	სეკამიქ, სვირი („მიღა“ ან ვარტუხულ თურმე!)
Чай	—	—	—	თერმონი.
Чайникъ	—	—	—	ჭითი (!)
Щригъ	—	—	—	იერლავი.
Вераила	—	—	—	ფირგლ, თოქმა.
Гончаръ	—	—	—	შეკენი (ვითომ შეჭუ- რქლეს რა უჭირდა?)
Каталогъ	—	—	—	ვრული.
Карболовая кислота	—	—	—	თუზივი (თუზივი სულ სესკს ნიშნავს).
Ковички	—	—	—	სამოწმებული.

Копка	— — — —	ცხენჭა.
Кондитеръ	— — — —	მეშენჯაა (?)
Кружка	— — — —	ტოლს.
Рюмка	— — — —	კვანსი.
Растегай	— — — —	გუმბატუა.
Полотно	— — — —	აბმუნაი. (მკლე სიტუ- ეჟა, ნიშნავს სუდარს და აბ ტილოს).
Варышня	— — — —	ციტ.
Бубны	— — — —	ბეურს.
Будни	— — — —	სადგ.
Свѣтскій человекъ	— — — —	წუთი-სოფლის მაკურე- ბული კაცი. ჭ.ს. ჭ.ს.

ა, ასეთი ყალბი მარგალიტებით არის სახე ბ. სახაკიას ლექსიკონი. ენის გამოდრეგბაა, აბა, რა უბედურებაა ასეთი ლექსიკონების გამოცემა?!

მიტროფეჟი დღდაქ.

ქ ა ჯ ი.

(მოხრობა)

I.

შენიერია კვირიკეთი! *) თითონ კვირიკელე-ბიც ძალიან აქებენ თავის სოფელს. საქები-ცაა: იგი უხვათ არის დაჯილდოვებული ბუნე-ბის მრავალგვარ სიკეთით: საღი ჰავით, შეენიერი ზეარ ვენახებით, თვალ-გალუწვეფელი მინდვრებით, საყაწეწით, გორ-სერებით, რომლებიც შემზილია ხშირი, მაღალი ტყეებით;—ამთ შორის პირველი აღ-გილი უჭირავს წაბლარებს. შეენიერი სანახავია, რა-ცა წაბლის ბუძვიდან გამოიყურება ნაკუქ-შეწითლე-ბული ნაყოფი, რომელც თავის ეკლიან ქუქქში ევლარ დატეულა, შუაზე გაუხეტიქია იგი და კაცს მე-ტი აღარა უნდა-რა, რომ ბუძვიდან გარაკალას და... პირი ჩივიგვირელოს. კვირიკეშე ყველაზე უფ-რთა სასიამოვნო აქაურო კვირიკეობია. ესენა ჩუხ-ჩუხით ჩარბიან ერთ ხეშე და იქ ერთე-ან პატარ-მდინარეს, რომელსაც კვირიკელები ზოგანი „ქორე-ნას“ ეძახ-ან, ზოგანი „ქვერანას“. უკანასკნელ სახელს ისტორიული საფუძველიცა აქეს.—კვირიკეთის სოფ-ლის ეკლესიის გალავანში ძველათ ეგდო თურმე

ერთი გაკუთხული ქვა. ამ ქვანე ცალ მხრით გამო-კვეთილი იყო თურმე წმიდა გიორგი, რაშენე შე-მჯდარა, და მეორე მხარეზე დაწერილი იყო: „წა-გი დიციე ხევი ესე ქვერანა ქავისავანო“... აქე-დან ჩანს, რამ სიმართლეს აღვანა ისინი, რამელ-ნიც ამ მდინარეს „ქვერენას“ ეძახიან.

„ქვერენა“ შეენიერი მდინარეა. მისი წყალი სარ-კესავით წმინდაა, იგი მორუხრუხებს მოლამაზებულ სიპ-კლდეზე. „ქვერენაში“ თევზიც ბევრია. სასიამო-ვნო სანახ-ეია, როცა კვირიკელი მეთევზე შეჭკოლს ქვას ქვეშ ხელს და გამოიყენას ერთ წყრთა წ ცრას ან ქაშახს. „ქვერენა“ ჰყოფს კვირიკეთს ორ ნაწი-ლათ: გაღმა-გამოღმა, ან ზეშა და ქვეშა კვირიკე-თათ.

ზოგი კვირიკელი გლეხი ისეა ტყეზე ახლო და-სახლებული, რომ მის ეზოსა და ტყეს შუა მარტო-ლობის ვასაელები აღგლი რჩება.—სხვათა შო-რის, ტყის პირათ დგას ერთი სახურავ-ჩანგრეული და ალაგ-ალაგ კედლებ-გამოცეინული ხის სახლი, რომელსაც ფართო და ვაკე მინდორი არტყია, გარ-შემო. შეენიერი ეზო და შიგ მრავალი ხეხილი ყო-ფილა უწინ გაშენებული. იგი ახლა უპატარაობისა და მოუფ-ეფლობის გამო წამხდარა, გამწირებულა, ზოგიერთი სრულიად გამხმარა. ოდესმე შეენიერი ენახი გაუსხეღელობით გაუტუქებულა და გაბარავ-გაუთონობით შიგ მრავალი ეკალ-მყაველი ამოსუ-ლა და მთლათ წაუშლია იქ ენახის კვალი! ადამი-ანი უნებლიეთ ღონდება, როცა ხედავს კაცის ნაშ-რომნამოქმედარს ასე წამხდარს, ბოლო-მოღებულს...

სახლის და ეზოს სიფართოე ამტკიცებს, რომ აქ ოდესმე კარგი შეძლებული ოჯახი მოსახლობდა. დაღ, აქ ესახლა კარგა შეძლებული გლეხი—სიმო-ნა კეციაშვილი. სიმონა პატრონანი კაცი იყო, სო-ფელში ყველას უყვარდა, ისე უყურებდენ მისს, რო-გორც კეთილ სინიღისიანს, სიმართლის მიმდევარს, შრომში დაუღლავეს, მოძმისთვის თავ-დაუზოგვეს... ყველა ამ ღიხსებებით შემკული იყო სიმონა, მაგ-რამ, როგორც იტყვიან, „ხან-და-ხან ქონეს უქონ-ლობა გობოს“,—ისე მოუვიდა სიმონასაც; ერთმა შემთხვევამ თან გადაიტანა სიმონა და თითქმის მთელი მისი სახლობა!..

საქმე აი როგორ იყო:—კვირიკეთში ერთ ოჯახ-ში ტლექი მძეინვარებდა; ერთი კიდეც მოჰკლა და დანარჩენებიც ავათ იყვენ. საქმე იმ ზომადღე იყო მისული, რომ მიცვალებულას გამსვენებელი აღარა-ვინ იყო, რადგანაც არც ერთი მეზობელი არ ეკა-რებოდა ავათმყოფებს. მაშინ სიმონამ თქვა: რაღა კაცი ვარ, მეზობელს უქარს, და არ მივეშველო! ასეც ქნა, მიცვალებული თითონ გაასვენა და და-

*) ეს ის კვირიკეთი აბ აბის, რომელიც გურია-შაა, აქ მარტო სახელია სახარბო.

ასულადა. თან წამალიც ჰქონდა, ვიღაც სოფლის მკითხავებისაგან შემზადებული; სიმონას ამის იმედი ჰქონდა, მაგრამ არ გაუტეხია ერთ თვეს, ავანთყოფილება დეტყო და ერთ წელს შემდეგ წუთისათვის გამოეცალება. ორის თუ სამის წლის განმავლობაში სიმონას მიჰყურებდნენ შვილებიც! დარჩენ ცოცხალი სიმონას ცოლი თვალე და დედა-სოფიო. ამათ მიატარეს სახლკარი და დაესახლენ სოფლებებისაგან სამადლოთ მოწულ ფაცხაში. რამდენჯერ მიადგებოდნენ ხოლმე ქერივები თავიანთ ნაგზოვარს და მწუხარეთ მოთქეამდენ. ეზოში შესვლას კი შიშით ვერ ჰხედავდნენ.

II.

ქერივები თითონ მუშაობდნენ ყანა-ბოსტანს, ფეკადენ, მოჰქონდათ შეშა-წყალი და სხვა. ერთხანს მეზობლები ხელს უწყობდნენ საბრალო ქერივებს, მაგრამ ერთ შემთხვევას შემდეგ მეზობლები არა თუ შეველოდნენ მათ, არამედ აღარც კი ეკარებოდნენ! თვალით დასანახავათ შეიძლებს საბრალოები... საქმე აი რაში იყო:

ერთხელ (მგონი მარტში) სოფიოს მახლის-წულის სახლის ყურეში, ნაგზშემეს, კატებმა ჩხავილი შეჰქვენს. აქვანში ჩაძინებულ მეთოდეს (სოფიოს მახლის-წული) ბატარა ფაქს, ამ ჩხავილზე შემკრთალს, გამოავლიდა და ისეთი ტირილი მორთო, რომ შეუღამემდე ვერაფრით გააჩუმეს. ცოლმა მეთოდეს ეს მოეცინა ასე აუხსნა:

— კი, კუდიანი რომ არის, ბიცოლა შენი, კატები იმან შემოგვასია, რომ შეილი ვადაგვიროს!.. თითონაც კატით არის ვადაცქეული ახლა.. თავის შეილებს და შეილი-შეილებს ამოუტყაბა გული და ახლა ჩემსას მოადჯა!.. ახლა კუდიანებს დრო აქვთ, დიდ მარხვა.

— განა შეილებს და შეილი-შეილებს გულის ამოტყვას მოინდომებდა? ამას ვერ დაეიჯერებ!—თქვა მეთოდემ.

— კაცო, შე ჩერტეო, ვე რატომ არ იცი, რომ როცა კუდიანები როკაბთან მივლენ, ყველა თითო კენჭს ესერის შიგ კბილებში...

— მერე კენჭის სროლა რას მოასწავებს?—გააწყვეტინა სიტყვა მეთოდემ.

— რას და იმას, რომ მსხვერპლია ყველა

კენჭში ჩათქმულია კაცი. უკეთესი მსხვერპლი იხსიკენიც თავის ნათესავეებს ჩაუთქვამს.

— მერე გულს საიდან ჰკამს კუდიანი?

— საიდან და იქიდან, რომ როცა მოკვდება ჩათქმული კაცი, მედარს გულს ამოუღებენ თურმე ი წყულები და ჰკამენ. კაცის გული თურმე ძალიან გემრიელია, კაცს ასუქებს და კუდიანი, აბა, რას ვერ იზოვის!.. დააგროვებენ კაცის გულს და როკაბთან ერთად დროს ატარებენ...

— ოჰ, ერთი ი როკაბთან მიმიყვანა! ასეთ მსხვერპლს კი შევეწირავ, რომ, შე ნუ მომიკვდები, ეყოფა... ერთ ევებერთელა ლოდს კი ვესერი და იმ დაღრანჯულ კბილებს სულერთიანათ ჩავამტერე, — გაიხუმრა მეთოდემ, — კუდიანს რომ იტყვიან, განა მართლა კული აქვს, თუ როგორია? — განაკრძო მე-თოდემ.

— აქვს და ვგრე!.. ერთი მწყროა მეტი აქვს თურმე კული, დალახერა ღმერთმა!

ამ სიტყვებთან ერთათ ტასიამ (მეთოდეს ცოლმა) პირჯვარი გაღაწურა და მარცხენასკენ გააღურტხა.

— ჩემი მამიდაშვილის მძახალი რომ იყო, კუდიანობაში იმას ვერვინ ჯობდა!..

— მა თუ ასეა, მოდი დედალად ბიცოლაჩემს და კუდიანობაზე ხელს აეალებინებ, მაღლია!—თქვა მეთოდემ. ცოლმა მოაწონა. ახლა მარჯვე დრო იყო საქარო. ესეც ჩქარა მოვიდა. ერთ საღამოს მეთოდემ შეხვდა, რომ სოფიო მოდის მათთან.

— ქალო! დაუძახა მეთოდემ ცოლს:— მე მანდ რომ ლურსმანი გვია, ახლავე ცეცხლში ჩავაგდე და გაახურე! ცოლმა ბრძანება შეასრულა. სანამ მოხუცებული სოფიო ბაჯბაჯით მეთოდესთან მივიღადა, ლურსმანი ისე გახურდა, რომ მისი გამოღებაც კი ძნელი იყო.

— საღამო მშვილობისა, შეილია!—უთხრა სოფიომ მეთოდეს და შევიდა სახლში.

— შენ რომ მშვილობის ღამეს მოკვამ კი გეყოფა ეს, — თქვა თავის თავათ მეთოდემ და ცოლს ანიანა, რომ ჩეჭრი მოეტანა ლურსმნის გამოსალე-ბათ.

— კი შეილი გყავს, მეთოდემ, ღებრმა გავიზარდოს, — თქვა სოფიომ და აღერისიანათ ჩაჰკიცნა პატარა ბიჭს.

— მოშორდი, შე კუდიანო! — შექყვილა ტა-
სიამ: — ბოეში არ მომიკლა!

— კაი რო მყავს განა მიტომ არ აძინებ და
მოსვენებას არ ძლევ? მე შენ გაჩვენებ... შექყვირა
მეთოდემ, გამოიღო გახურებული ლურსმანი ცეცხ-
ლიდან და დასწვა საბრალო სოფიო შებლზე და
მჯავა ხელზე. გამწარებულმა სოფიომ ერთი შექყი-
ლა და პირქვე უგრანობელათ დავცა. თეკლეს მიგმა
ეს ხმა. მივარდა, ნახა რაც მომხდარიყო; ერთი-ორი
მწარე სიტყვა უთხრა მეთოდემ, წამოაყენა დედამთი-
ლი და ცოცხალ-მკეცარი წაიყვანა სახლში.

ეს ამბავი მოხდა გაღმა, ანუ ზემო კვირიკეთ-
ში. ქვრივებს ამას შემდეგ იქ აღარ ედგამებოდათ,
ყველას რწამდა, რომ სოფიო კუდიანიოა. ამისთვის
თეკლე თავის ავთმყოფ დედამთილითურთ გაჰალ-
მა — ქვემო კვირიკეთში დაესახლა. ამ მხრის მცხოვ-
რებლები უფრო თვინიერები გამოდგნენ. — ამით მო-
უწინეს თეკლეს ერთი ფაცხა და დაასახლეს შიგ.

თეკლე დიდი შრომით და მეცადინეობით უე-
ლიდა დედამთილს, რომელიც მას დღეს აქეთ რო-
ცა „დადალეს“ დაავთმყოფდა. შრომობდა თეკლე,
აკეთებდა სადღეაქცო, თუ სამამაკაცო საქმეს; მაგ-
რამ უბედურს აქაც აუტყდა ერთი მოუშორებელი
სენი. ეს სენი იყო ქაჯი, დიალ, ქაჯი!..

III.

ღამდებოდა. მზე გორას ამოფარა და სხივ-
მოკლებული ოდნავ-ღა აშუქებდა გამოღმა კვირი-
კეთს. ქათმებმა საქათმე მოძებნეს, საქონელი კარგა
ხანია საძოვრიდან დაბრუნდა. ძროხებმა შინ მოსე-
ლისსავე უმალ თავიანთ ხბოებს დაუბლავლეს, ამათიც
ხმა მოსცეს და, სიამოვნების ნიშნათ, კულ-ვახზეკით
კუნტრუში იწყეს. გლეხები ყანიდან მხარზე თოხ-
გადებულები დაბრუნდნენ. ზოგი კი ისევ ყანაში იყო.

თეკლე გარეთ ევრაფერს ტოვებდა. ამიტომ, თუ
რამ გააჩნდა, ყველაფერი ქონში შეზიდა და კარები
მარჯვით გადაარაზა. თეკლემ და მისმა ავთმყოფმა დე-
დამთილმა ვახშამი გვიან ჰქმეს და მერე ძილს მიე-
ცნენ. სოფიოს მალე დეძინა, თეკლეს კი, თუმცა იგი
იმ დღეს მუშაობისაგან დაღალული იყო, მაინც ძი-
ლი არ ეკიდებოდა. — იგი გაიტაცა სხვა-და-სხვა ფიქ-
რებმა... ფიქრობდა იმას, თუ როგორ კარგათ ცხოვ-

რებდა ქმრას ხელში; მერე ქმარ შვილი რომ დაეცო-
ცა და ახლა რა დღე აღია. ფიქრობდა იმასაც, თუ
როგორ იცხოვროს შემდეგში მართებელა ქალმა:
აეთ რამ განდეს, ეინ უპატრონებს, წყალს ეინ და-
აღვივებს, რა ეშველება... სოფიო დღეს არის და
ხვალ აღარ! ამ ფიქრებით და სხვა ამ გვარებით
ტაცებული თეკლე წამოდგა და კარში გაიხედა ჰუქ-
რუტანიდან. ბნელი ღამე იყო. თეკლემ რომ ღამის
საშინელი სიბნელე ნახა, ძალიან შეეშინდა და მა-
შინვე ლოგინში ჩაწვა.

— უჰ, რა სიბნელეა! ამოახვრით წარმოთქვა
ქალმა: — ღმერთო, ამაღამ მაინც... მაგრამ, ჩუ!.. მო-
აწიო იმ დრომაც, როცა მოღის დაუპატრონებელი
სტუქარი!.. ისმის ბურტყული... კედლე მოურახუნა
კარებს... თეკლე შიშისაგან საბანში ძვრება, ევლარ
სუნთქავს, თვალები დახუჭა, ეითომ იმალება, მაგ-
რამ სად? — აი, ბურტყული ისმის სწორეთ იმ კედელ-
თან, რომელთანაც წევს თეკლე.

— ოჰ, ღმერთო! როდის გათენდება! — ამბობს
გულში საბრალო ქალი. ხელი გააპარა დედამთილისა-
კენ, გვაღვიძებო, ანძრევე, მაგრამ ამაოთ. სოფიო
მეორე გვერდზე გადაბრუნდა და კვლავ ძილს მიე-
ცა. — ეი! როდის გათენდება!.. თითო წამი თითო
დღეთ გრძელდება! საცოდავი თეკლე!.. ქაჯი არ ას-
ვენებს... თეკლე, თეკლეო! უძახის.. ხან თათქო
ტირის, ხან დიდგულობს, ბურტყულებს და გაჯავ-
რებული წიხლებს ცემს ქონის სუსტ კედლებს. ერ-
თი ლანიერი წიხლიც, კედელი შემოიბტრევა და
მეშინ თეკლემ რაღა ქნას! სად წაივდეს?! ჩუ! მალ-
ლობა ღმერთს! მამალი ყივის. ქაჯი გულმოსულია.
ერთი ლანიერი წიხლი კიდევ შემოპკრა ფაცხას და
თეკლეს, აპსთანავე, შემოგმმა საშინელი ლანძღვა.
რას ნიშნავს ეს?.. თითქოს კაცმა ქვას ფეხი წაჰკრა!..
თეკლე წამოდგა და გაიხედა კარში ჰუქრუტანიდან.
შემოთენებულიყო. თეკლემ თვალი მოჰკრა, რომ
რალაც კოჭლი არსება აჩქარებული მიდიოდა, — ეს
იყო ქაჯი. მამოღებმა ყივილი გახშორეს. ძაღლებმა
ყეფა. გლეხებმა საფელში გამოილიქის და საშუშა-
ოთ გამოვიდნენ. თეკლე აშინ მიეცა ძილს. იმას
ახლა აღარავისი ეშინია: ქაჯი წაიდა.

ძინავს თეკლეს, მაგრამ ათასნაირი ლანდები,
მოჩვენებები არ ასვენებენ საბრალოს... ხედავს, რომ
მოღის მთლათ ბაღნით შემოსილი, გრძელ ფრჩხი-

ლებიანი საშვიო კაცი. თეკლეს შიშით თვალები ეხუჭება... კაცი მოვიდა და მიძინარე თეკლეს თავზე დაადგა. აი, კიდევ დიანარა, უნდა თავისი უშნო ნე-
ლები ჩაზხვიოს თეკლეს ლამაზ მკერდში... ამ დროს შემკრთალი თეკლე ლოგინიდან უტყვრათ წამაოთერ-
და და „ქაჯი“, „ქაჯი“-ო გაიძახოდა.

სანიშნავე ის იყო, რომ საზოგადოათ მსმენელების მიზარულ სახეს, სანამ ვაზეთების კითხვას დამწყებ-
დენ, სიმწუხრის ფერი გადაედებოდა. ეს იმიტომ რომ ვაზეთებს მუდამ ოსმალების ბერძნუბზე გამარჯ-
ვების ამბები მოჰქონდათ და ეს გარემოება კი სა-
ერთოათ ყველასთვის საწყენი იყო.

რომ ამნაირ შობაბეჭდილებას ახდენდა მსმენე-
ლებზე ოსმალეთის აურაცხელი და გაწრთენილი ჯა-
რის გამარჯვება საბერძნეთზე, რომლის ჯარი ევრც
რაოდენობით და ევრც გაწრთითი სამხედრო ცოდ-
ნაში ევრ შეედარება ოსმალეთისას, ამას ბევრი მიზე-
ზი აქვს. მართალია წინეთ, სანამ ბიზანტიის სახელ-
მწიფოს ძალა ჰქონდა, საბერძნეთს ბევრი შვიი ღლე
მიუყენებია დასავლეთ საქართველოსთვის, მაგრამ, მას
შემდეგ, რაც ბიზანტიის სახელმწიფო, აღმოსავლეთის
დესპოტიზმის უღელ-ქვეშ მყოფი, თანდათან მოუძ-
ლურდა, გაიხრწნა და ბოლოს მე-XV საუკუნის ნა-
ხევარში სრულიად დემბო ოსმალბთან უკანასკნელ
შეტაკების დროს, ის უსიამოვნებანი, რომლებიც
ჩენეთის საბერძნეთის მოყენებია წინეთ, თანდათან
დაეწიებულ იქნა, და თეთ ბერძნები ჩვენ თვალ-
ში დევნილ და დაჩაგრულ ხალხს წარმოადგენდენ.
მეორე მხრით, ჩვენსა და ოსმალბებს შუა, მას შემ-
დეგ რაც ეს უკანასკნელი მცირე აზიაში გაჩნდენ,
მუდამ მტრული განწყობილება იყო, მუდამ ბრძოლა.
ეს მდგომარეობა მხოლოათ ამ რამდენიმე ათი წლის
წინეთ შეიცვალა. მაგრამ ოსმალბების მტარეალობა
და სასტიკობა გურულებს კიდევ კარგა ხანს ეხსო-
მებათ. სხვა გარემოებანიც რომ არ დაეხსანებოათ,
ნათქვამიდანაც ცხადია; თუ რათ თანაუგრძნობდა და
თანაუგრძნობს ჩენი ხალხი ბერძნებს. ამ თანაგრძნო-
ბაში არაერთარ წინააღმდეგულ პოლიტიკურ მოსაზრე-
ბას ადვილი არ ჰქონებია; ეს თანაგრძნობა სრულიად
ინსტრუქტიური იყო, უბრალო სიბრალული და მე-
ტი არაუნდა.

დ. თომაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

პროვინციის ვითარება.

(დაჭვირვების გუჩაის ცხოვრებიდან).

ეენი ქვეყნის სხვა კუთხეების შესახებ ვერა-
ფერს ვიტყვი, მხოლოთ გურიაში კი ამ ქა-
მათ გავაცოცხებთ აღდგენებით თვალს ჩვენ
ქურნალ-გაზეთებს. გურია წინეთაც ცნობილი იყო
ამ მხრით, მაგრამ დღეს ვაზეთების კითხვა აქ ჩეუ-
ლებრივ საზღვარს გადაცილდა და ბევრათ წინ წაი-
და. თქვენ, რასაკვირველია, იკითხვათ, რა იყო ამის
მიზეზი? მე აქ დავასახლებ მხოლოთ ერთ გარემოე-
ბას, რომელიც ამ მოვლენის უფრო გარეგანი მიზე-
ზი უნდა იყოს, ეინემ შინაგანი. მე ვამბობ, უკანასკ-
ნელ ოსმალეთ-საბერძნეთის ომზე. ამ რამდენიმე
წლის წინეთ ოსმალეთის სომხების მოძრაობამ ააღა
პარაკა გურულები და ვაზეთების კითხვაც უფრო
საინტერესო შეიქნა ამის გამო. მაგრამ ოსმალეთ-სა-
ბერძნეთის ომის ამბებმა გურულების ნახევარი ნაწი-
ლი მაინც ვაზეთების მიტოვებლათ გადააქცია: იცოდა,
თუ არ იცოდა კითხვა, ყველა, დიდი თუ პატარა,
ქალი თუ კაცი, ვაზეთის მოსვლას უტყვდა მოუთ-
მენლობით, რომ საჩქაროთ გაეგო, რა მოხდა ახალი
ოსმალბსა (ანუ როგორც აქ ამბობენ: თათრებსა)
და ბერძნებს შუა, ეინ სად გაიმარჯვა, რომელი ქა-
ლაქი, ანუ სიმაგრე აიღო, ეინ დამარცხდა და სხვა.
როცა ამ გაცხარებული ომის დროს რომელსამე სა-
სოფლო წიგნთსაცემში მოიტანდენ ვაზეთებს, უნდა
გეყურებიათ, როგორ აგლეჯდენ ამ ვაზეთებს ერთი-
მეორეს. თუ ეინიცოდა ამ თავისებურ ბრძოლაში
ემისთანა გაიმარჯვებდა, რომელმაც კითხვა არ იცო-
და, იმ შემთხვევაში, ის თითონ იჩნედა წამკითხველს.
ეს უკანასკნელი ხმა-მალა უკითხველა დანარჩენთ
განსაკუთრებით ომის ამბებს, რადგანაც წინდაწინვე
იცოდა, რომ მსმენელების უმთავრესი ყურადღება
ამ ამბებისკენ იყო მიქცეული. კითხვის დროს შე-

უნდა ითქვას, რომ თუ გურიაში საინტერესო
შეიქნა ოსმალეთ-საბერძნეთის უკანასკნელი ომი, აქ
საკუთარი სარგებლობის გრძნობასაც საქმარისი ად-
გილი ჰქონდა. ცნობილია, რომ იმას, ათასგვარი ცუდ
და მავნე თვისებასთან, ერთი კარგი თვისებაც აქვს,
სახელდობს ის, რ ამ ომმა ხშირათ ხალხის გამო-
უხიზლება იცის, თუ ეს ხალხი სრულებით გონება
და ძალა-შიზილი არ არის. ეს მოსაზრება შესაძლევ-
ბელია მხოლოათ სინახევრათ მივიღოთ. საქმე ის
არის, რომ ომიდან უფრო ხშირათ ხალხი ნიჟარ
სარგებლობას, გამდიდრებას, მოვლის. ჩვენში, მაგ,
ამბობენ, რომ ომიანობის დროს დიდ-ძალი ფული
დატრიალებდა საზოგადოებაში და ხალხი გამდიდრე-
ბოა. გარეგნობით, თუ კერძო პირების გამდიდრებას

ეიკონივით მხედველობაში, ამნაირი მსჯელობა მართალი გამოდგება; მაგრამ თუ უფრო ღრმად ჩაუკვირდებით ამ საგანს, აღმოჩნდება, რომ ამი მოცილი ხალხის მატერიალური კეთილდღეობის დამამზობელია. მაგრამ ხომ იცით, წყალ-წარღებელი კაცი ჩალასაც წაატანს ხოლმე ხელს: გურია დღეს მატერიალური მხრით გაკვირვებულ მდგომარეობაში იმყოფება, ამიტომ სრულებით ვასაკვირველი არ არის, რომ იმანაც ჩალას დაუწყოს ხელისშობილი. აქ ხმა გავრცელდა, რომ ოსმალეთ-საბერძნეთის ომში რუსეთიც ჩაერგევაო. ეს ამბავი უფელას ჩაქვრა გულში, რასაკვირველია, სასიხარულოთ, რადგანაც ომის ატეხა იმავე დროს ფულის გაჩენასაც ნიშნავს აქ.

— ნეტა ბერძნებს არაეინ მოეხმარება? რუსეთი ხომ ბერძნების მხარეზეა და ხომ უნდა მიეხმაროს უსათუოთ? — ამ სიტყვებით მომშართვედნ ხშირად გურიაში უბრალო სოფელები. იმათი ლაპარაკის კილო ამტკიცება დიდად სიტყვების გულწრფელობას. მე რა უნდა მესასუხნა? რაც შემდეგო, მარტივად ეტყუადი, რომ იმათი აზრი მართალია, მაგრამ დღეს ევროპის დიდი სახელმწიფოები სხვა-და-სხვა მიზეზთა გამო სულ სხვანაირად მოქმედებენ-მეთქი. ჩემ საუბარს ძლიერ გულდასმით მიმენდენ ზოლმე, მაგრამ სამადიგროთ მე იმათან არასოდეს არაფერი გამოგონია. ეტყობოდათ, რომ ამნაირი აზრი მათთვის გულგებრივ იყო და წარმოუდგენელი და ეს იმიტომ, რომ მათი აზრით, როცა ორი ხალხი, ან თუნდ ორი კაცი ერთმანეთს ებრძვიან, მომხმარე, ე. ი. მესამე პირი, უნდა უსათუოთ სუსტს მიეშველას.

ზევით მე იმაზე დაიწყე ლაპარაკი, რომ გურიაში დღეს შესანიშნავი გაცაცებით კითხულობენ ჩვენ ჟურნალ-გაზეთებს-მეთქი. ეს ვარეოება კი, ჩემის აზრით, განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია ყველა იმათთვის, ვისაც ჩვენ ხალხზე კემარატიად შეტყივა გული. ამ ფაქტებიდან ყველას შეუძლია ის დასკვნა გამოიყვანოს, რომ ჩვენი ხალხი წინეთ რომ გონება ჩლუნგი იყო, დღეს ისე აღარ არის. ახალი ცხოვრების ათსგვარმა მოთხოვნილებამ ძალაუფლებით შეუწირია მას ტყინი და მოძრაობაში მოიყვანა. რასაკვირველია, ჩვენი ხალხის გონება ჯერჯერობით მხოლოდ ფეხს იდგამს, მაგრამ დარწმუნებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ახლო მომავალში დაიწყებს იგი სიარულს. სხვა ქვეყნებში, სადაც ხალხი იმავე პირობებში ყოფილა, როგორც ჩვენშია დღეს, სხვათა შორის, ლიტერატურას დიდი სამსახური გაუწევია საზოგადოებისთვის ამ განებრივ წარმატებაში. განა საქართველო ვილაპარაკოთ იმაზე, რომ ჩვენითვისაც სწორეთ ეს განა სასურველი? მაგრამ ყვე-

ლამ კარგათ უწყის, რომ ლიტერატურის განა არ არის ვარდებით მოუენილი. ეს კიდევ არაფერია: უფრო სასწინლო ის არის, რომ ლიტერატურის ასპარეზზე უფრო, ვინც სხვა რომელსაც ასპარეზზე საჭირონი არიან ერთი მხრით მტკიცე და მაგარი სანიათის პირნი და მეორე მხრით ფართო და ნათელი გონების მექონენი, უმაღლესათ განენთარებული პირნი. ლიტერატურის ასპარეზზე მოამქედთ ძეალსა და რბილში უნდა ჰქონდესთ გამჭადარი ის აზრი, რომ იმათი ნათქვამი და დაწერილი საზოგადოების კეთენილებათ უნდა ვახდეს, რომ იმათმა სიტყვამ საზოგადოებას ვნა გაუკვალას, თავისსავე გულში ჩახხედგოს. ამისათვის საჭიროა ღრვა გამკრიახობა და წინდახედულება, რადგანაც ზოგჯერ მოხდება ხოლმე, რომ პირველი შეხედულებით სრულიად მართალი აზრი, თუ მას კრიტიკულად გავარჩეთ ყოველად შემქდარი და ყალბი გამოდგება; საწუხაროთ, სწორეთ ლიტერატურის საშუალებით ვრცელდება ხშირად საზოგადოებაში სხვა-და-სხვა შემქდარი აზრები, რომლებიც შემდეგ ისე ადვილი მოსასაზობი როდია, როგორც მათი გავრცელება. მაგრამ შესაძლებელია, ზოგიერთმა ეს სიტყვები უადგილოთ ჩათვალოს აქ; ამიტომ საჭიროთ მიმანია, შემდეგი ამბავი მოვაგონო იმათ.

რასაც მე ზევით ვამბობდი იმაზე, თუ რა ინტერესით ეკიდებოდათ განზეთებს გურიაში ოსმალეთ-საბერძნეთის ომის ამბების გამო, მე ვანებ არ მოვიხსენიე მეორე ვარეოება, რომელსაც ამაში წილი ედვა. მე ვამბობ ამ რამდენიმე თვის წინეთ თფილისის ვაზეთებში ატეხილ და დღემდის დაუბოლოვებერ კამათზე სომხების წინააღმდეგ. მართალია, იმ წერილებსაც ინტერესით კითხულობდენ, რომლების საგანს საერთოთ სომხების გაქლედა და განა შეადგენდა, მაგრამ მეორე მხრით აქ დიდი ვაზეთებედა იყო, თუ ოსმალეთ-საბერძნეთის ომი თათქმის მოცილი ხალხის ინტერეს ექცედა თავისკენ და თუ ზოგიერთ შემთხვევაში მანაც არც ხალხის მსჯელობა იყო ამ საგანზე სრულიად უგუნური და მით უფრო წრესგადასული, თუ ეს მჯელობა შედარებით მიუდგამელი, ობიექტიური იყო, პატირათ სომხების წინააღმდეგ საკამათო წერილების პირიქით აღტაცებით ეგებებოდა, მხოლოდ ჩვენი საზოგადოების ერთი პატარა წრე, რომლისთვისაც ევრეთ წოდებულ სკოლურ განათებას ნამდვილი ცხოვრების დეთარი აურეცია და რომელიც ამისგამო აღარც იქით არის და აღარც აქეთ, ანუ როგორც ამბობენ რუსები: „отъ земли отсталъ, но и къ небу не пристаеъ“. ამიტომ არც ვასაკვირველია, თუ ამ უნიდაგოა წრის მსჯელობა, სხენებული კამათის შესახებ, ცხოვრების ლოლიკას სრულებით

არ ეკარება; ქონებას აქ ადგილი არა ჰქონდა. აქ ყოველივე დამორჩალებოდა ადგილ-წახსნილ ენებათა ღლევას. ყველაზე უფრო სამწუხარო აქ ის გარემოებაა, რომ ამ გონების დაბნელებაში ერთობ დიდი წილი უდევს ჩვენ ზოგიერთ „მოღვაწეთ“, რომლებმაც წმინდა ბავშურათ და ყოვლად უსაფუძლოთ მოიწადინეს მთელი ერის წმინდა წმინდის შელახვა. მე ვიცი, რომ ამ სიტყვების წარმოთქმისთვის ქალაქის „მოღვაწენი“ გამკაცდნენ:

— შენ ვიღაც პროვინციელი ხარ, შენს ტყუებას დაეტივ; ქალაქის საქმეებზე ლაპარაკს შენ არა-ეინ გრავისო!

— კარგი და პატიოსანი: მე ქალაქის საქმეებზე მსჯელობაში არავის ეცილები; მაგრამ დრო არის, ბატონებო, გაიგეთ, რომ ქართველებსა და სომხებს შუა მტრობის და ქიშპობის დათესვა, თქვენი კი რა ვიცით. და ჩვენ, პროვინციელებს ბევრნაირათ გვეხება. გაიგეთ, რომ სადაც თქვენ ერთი კლმის მოსმით ათაებთ საქმეს და სხვა არა გენარჯებათ-რა, იქ ჩვენ სხსლის ღვრით უნდა გავაწოროთ თქვენი წარამარა ლაპარაკი და შეიძლება, ბოროტობით ჩადენილი შეცდამაც, ის, რასაც თქვენ დღეს სტამბის საშუალებით თესავთ ჩვენ საზოგადოებაში, შეიძლება, ჩვენ წერაქვითაც ვეღარ ამოვშალოთ. რათ წაიყვანეთ საქმე ასე ცუდათ? თუ ზოგიერთი სომხების მოქმედებით თქვენ უკმაყოფილო იყავით, რათ ამხედრდით მთელი სომხობის წინააღმდეგ? მთელი სომხობა, როგორც ვიცი, აქ რა დამნაშავეა? რას გამოელოდათ აქედან? ნუ თუ მთელი ერი, რომელიც, ვთქვათ, ცუდი ხასიათისაც არის, და ამასთანავე არც მოყვარე ჩვენი, უმჯობესი იქნება, რომ მტრათ გვაყვადეს? ჩვენ, პროვინციელებს, ბევრი რამ გვაქვს კიდევ თქვენთან საკითხავი, მაგრამ ამ ხნობით მხოლოდ ერთი უნდა გკითხოთ: როდის გავვათავისუფლებთ კერძო პირების ყოვლად უსაფუძვლო ლაბილ-ვა-გინებ-საგან და მთელი ერის სრულიად უაზრო ცოლისწამებისაგან? როდის ექნება დასასრული დაკლოლ ღორებზე ბაასს? ესეც ხომ ბანკი და კონვერსია არ არის, თქვე დალოცვილებო!

პროვინციელი.

(შემდეგი იქნება).

საქველ-მოქმედმა საქმე.

— ნო რედაქტორო! უმოწონესათ გთხოვთ ნება გვიბოძოთ თქვენის პატრევერული „ჩველის“ საშუალებით უგულითადესი მადლობა გამოვუცხადოთ.

„ნო რედაქტორო! უმოწონესათ გთხოვთ ნება გვიბოძოთ თქვენის პატრევერული „ჩველის“ საშუალებით უგულითადესი მადლობა გამოვუცხადოთ.“

სამკითხველს მწამბუქი დი. მ. მ. მ. მ.

ქ-ნო რედაქტორო! უმოწონესათ გთხოვთ თქვენსა და „ჩველის“ საშუალებით ჩემი უგულითადესი მადლობა გამოვუცხადოთ ქ. თბილისში მცხოვრებ „მადლობას“ კოსტანტინე ქრისტესიანსა და გვამყვანებს, რომლებმაც ჩემთვის რწმუნებულ სწავლის შემოსწავლა: სურათი „საქართველოს დიდატა“ მდიდარ წარმოში ჩასმული, დირებული 10 მ.

სწავლის სკოლის მასწ. მ. ლორთქიფანიძე.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთელი.

ХАРЬКОВСКАЯ ЗУБОВРАЧЕБНАЯ ШКОЛА ОТЕРЫВАЕТСЯ СЪ 1-го СЕНТЯБРЯ.

Принимаются прошения от лиц, желающих получить звание зубного врача или дантиста.

Съ разрѣшенія г. попечителя учебн. окр. воспитанники школы имѣютъ свободный входъ въ анатомическій театръ и лабораторію университета. Составъ лекторовъ слѣдующій: профессора универ. гг.: Поповъ С., Бѣлоусовъ, Дудкаловъ, Орловъ и Решевъ; лаборантъ унiver. Фѣдоровскій и докт. мед. Немировскій. Обращаться къ учредителю д-ру Немировскому (Николаевская площадь, д. Штейфона). (4—3).

გამოვიდა ახალი წიგნი

ზანგი და თეთრი

შვიდი ცინკოგრაფიული ნახატით.

ჯაჯილის გამოცემა

შუასი 15 კაპ., ხოლო საჩუქრათ, ვარაყიან ყდაში, ეღირება 1 მან. 20 კაპ. იყიდება „წერეთლის“ კითხვის საზ.“ წიგნთ-საცავში და „ჯაჯილის“ რედაქციაში,